

**ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ «УКРАЇНА»**

КАРМАЗІНА ЛЕСЯ ПЕТРІВНА

УДК 347.926

**ПРАВОВИЙ СТАТУС ВІДПОВІДАЧА ПІД ЧАС ПЕРЕГЛЯДУ РІШЕНЬ У
СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИМИ СУДАМИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ, МВС України.

Науковий керівник

кандидат юридичних наук, доцент

Дрозд Олексій Юрійович,

Національна академія внутрішніх справ,

доцент кафедри адміністративної діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Журавльов Дмитро Володимирович,

Центр перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників юстиції,

перший заступник директора;

кандидат юридичних наук, доцент

Юнін Олександр Сергійович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

докторант докторантури та ад'юнктури

Захист відбудеться «29» вересня 2015 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.139.01 у Відкритому міжнародному університеті розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за адресою: 03115, м. Київ, вул. Львівська, 23

Автореферат розісланий «28» серпня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.О. Короед

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України проголосила, що людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Закріпивши такі принципово важливі положення в Основному Законі, наша держава черговий раз зафіксувала своє прагнення бути дійсно правовою та демократичною державою. Разом із тим, одного лише законодавчого закріплення вищенаведених положень не достатньо. Необхідним є наявність ефективних державних механізмів захисту прав громадян від необґрунтованих, а іноді й протиправних рішень суб'єктів владних повноважень. Одним із таких механізмів, є механізм перегляду рішень суб'єктів владних повноважень у справах про адміністративні правопорушення. За обставин перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення суб'єкти владних повноважень набувають правового статусу відповідача. При цьому, варто звернути увагу на той факт, що відповідачем є не будь-які особи, а лише ті, які можуть набути статус відповідача, а хто може набути такого статусу в законодавстві не визначено. В разі, якщо особа з будь-яких причин не може набути статусу відповідача, адміністративний процес не може виникнути взагалі в зв'язку із відсутністю особи, до якої направлені позовні вимоги, що значно ускладнює судовий захист прав громадян, незаконно притягнутих до адміністративної відповідальності.

Набуття правового статусу відповідача в адміністративному процесі можливо, якщо він володіє адміністративною процесуальною правосуб'єктністю, що являє собою сукупність адміністративної процесуальної правоздатності – здатності мати процесуальні права й обов'язки, а також адміністративної процесуальної дієздатності – здатності самостійно й усвідомлено такими правами й обов'язками розпоряджатися. Нажаль, доводиться констатувати, що у чинному Кодексі адміністративного судочинства України (далі – КАС України) не наведено вичерпного переліку прав та обов'язків відповідача. Права, якими користуються всі особи, які беруть участь у справі, наведені у ст. 49 КАС України, яка хоч і має назву “права та обов'язки осіб, які беруть участь у справі”, фактично встановлює лише обсяг прав вищенаведених осіб, так не наводить жодного з їх обов'язку.

Отже, в законодавстві чітко не визначено підстави та порядок набуття правового статусу відповідача, немає чітко закріпленого переліку процесуальних гарантій відповідача, не визначено вичерпний перелік принципів реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, не має чіткого розуміння форм реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, що обумовлює актуальність представленого дослідження.

Слід зауважити, що окремі проблемні питання характеристики статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами були предметом наукових досліджень В.Б. Авер'янова, О.П. Альохіна, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка,

Ю.П. Битяка, Б.М. Габрічідзе, І.П. Голосніченка, В.М. Горшенцова, Е.Ф. Демського, Є.В. Додіна, О.А. Дьоміна, І.Б. Коліушка, А.М. Колодія, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, В.В. Копейчикова, С.О. Короєда, С.І. Котюргіна, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіди, М.В. Лошицького, Р.С. Мельника, А.О. Неугоднікова, Є.А. Олійника, О.М. Пасенюка, Ю.С. Педько, Г.І. Петрова, Н.Б. Писаренка, Д.М. Притики, А.В. Руденка, Н.Г. Саліщевої, О.В. Самойленка, О.Г. Свиди, В.В. Синцова, В.М. Скавроніка, В.Д. Сорокіна, М.Ф. Стахурського, В.С. Стефанюка, А.А. Стрижака, В.А. Сьоміної, Ю.О. Тихомирова, М.М. Тищенко, О.Г. Чернявського, І.В. Шруб, О.М. Якуби та інших учених. Проте у вітчизняній юридичній науці питання саме про правовий статус відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами висвітлено недостатньо, у наукових працях цей статус досліджувався фрагментарно або в рамках ширшої правової проблематики, без комплексного підходу.

Таким чином, недосконала теоретична та правова конструкція правового статусу відповідача в адміністративному судочинстві, наявність особливостей реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, оновлення законодавства, що регламентує зазначені питання, відсутність належного наукового їх опрацювання зумовлюють актуальність та важливість комплексного дослідження правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає напрямкам визначеним у Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів (затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006), а також Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні (затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2012 року № 212/2012).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу чинного адміністративного та адміністративно-процесуального законодавства України й практики його реалізації визначити сутність та особливості правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. І на цій основі виробити конкретні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення відповідного законодавства.

Для досягнення поставленої мети в дисертації необхідно вирішити такі основні завдання:

- охарактеризувати поняття та структуру правового статусу відповідача в адміністративному процесі;
- визначити підстави та порядок набуття статусу відповідача в адміністративному процесі;
- встановити процесуальні гарантії відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами;
- з'ясувати правові засади реалізації правового статусу відповідача під час

перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами;

- окреслити принципи реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами;

- з'ясувати форми реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами;

- встановити особливості реалізації правового статусу відповідача на обов'язкових стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами;

- визначити напрямки вдосконалення правового статусу відповідача на факультативних стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Об'єктом дослідження є адміністративне судочинство як форма захисту прав громадян України та відповідна стадія адміністративно-деліктного провадження.

Предмет дослідження є правовий статус відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять як загальні, так і спеціальні методи наукового пізнання. При написанні дисертаційного дослідження використовувались загальнонаукові, філософські, та спеціальні юридичні методи. Так, використання діалектичного методу дозволило запропонувати низку власних визначень термінів, ґрунтуючись на пізнанні дійсності в її суперечливості, цілісності і розвитку. За допомогою використання логіко-семантичного методу поглиблено понятійний апарат, удосконалено розуміння таких категорій, як «правовий статус відповідача в адміністративному процесі», «процесуальні гарантії відповідача», «принципи реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» тощо (розділи 1, 2). За допомогою системно-структурного методу було розкрито підстави та порядок набуття статусу відповідача в адміністративному процесі, процесуальні гарантії відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, принципи реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 2.3). Автором також застосовувалися формально-логічний (підрозділ 2.2, 2.3.), структурний (підрозділ 1.2) та статистичний методи (підрозділи 1.3, розділ 2).

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації становлять наукові праці фахівців в галузі філософії, соціології, загальної теорії держави і права, адміністративного права та процесу, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних учених. Нормативною основою дисертації є Конституція України, кодекси, закони України, акти Президента та Кабінету Міністрів України, підзаконні нормативні акти, які закріплюють правовий статус відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Інформаційною та емпіричною базою дослідження є узагальнення практики діяльності

адміністративного суду, політико-правова публіцистика, довідкові видання, статистичні й аналітичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим комплексним дослідженням правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, у результаті якого сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

- запропоновано власну класифікацію процесуальних гарантій відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Серед вищенаведених гарантій виокремлено: заперечення проти адміністративного позову (матеріально-правового та процесуально-правового характеру), мирову угоду, а також передбачену можливість позивача відкликати адміністративний позов; зустрічний позов та оскарження судових рішень у вищенаведеній категорії адміністративних справ;

удосконалено:

- розуміння поняття «права відповідача в адміністративному процесі» та «юридичні обов'язки відповідача в адміністративному процесі». Під правами відповідача в адміністративному процесі запропоновано розуміти закріплену та гарантовану КАС України свободу обирати поведінку, що впливатиме на інших суб'єктів адміністративного процесу з метою забезпечення його процесуальних інтересів. Під юридичними обов'язками відповідача в адміністративному процесі запропоновано розуміти встановлену на нормативно-правовому рівні та забезпечувану державою сукупність правил поведінки, яких йому необхідно дотримуватись в адміністративному процесі;

– характеристику системи принципів реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, до таких віднесено наступні: верховенство права, законність, рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, змагальність сторін, диспозитивність, офіційне з'ясування всіх обставин у справі, гласність і відкритість адміністративного процесу, обов'язковість судових рішень, доступність мови правосуддя;

- розуміння необхідності встановлення процесуального правила стосовно того, що заява про перегляд судових рішень повинна подаватися безпосередньо до Верховного Суду України, який би й вирішував питання про відкриття провадження по такій заяві. Вищенаведене правило необхідно запровадити шляхом внесення відповідних законодавчих змін як до Закону України "Про судоустрій і статус суддів", так й до КАС України;

- позицію, що процесуальне законодавство не встановлює обмежень щодо процесуальних дій, які може вчинити суддя адміністративного суду задля належного проведення стадії підготовки справи досудового розгляду. За наслідками підготовчого провадження суд, у разі відсутності процесуальних перешкод, постановляє ухвалу про закінчення підготовчого провадження та

призначення справи до судового розгляду;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування, що однією з основних форм реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами є реалізація повноважень таким суб'єктом адміністративно-процесуальних правовідносин через свого процесуального представника, який діє на підставі закону (законне представництво);

- пропозиція щодо необхідності зміни ст. 100 КАС України в частині її доповнення переліком хоча б основних поважних причин пропуску строків звернення до адміністративного суду. Внесення вищенаведених змін до процесуального законодавства слугувало б не тільки забезпеченню конституційних гарантій на ефективний судовий захист в адміністративних справах у зв'язку із переглядом рішень у справах про адміністративні правопорушення, а й забезпеченню вищенаведених гарантій у всіх категоріях адміністративних справ;

- висновок, що КАС України не вимагає обов'язкової участі відповідача на судовому засіданні. Зазначено, що велика кількість помилок, допущених в справах про адміністративні правопорушення й, як наслідок, велика кількість позовів до адміністративних судів щодо перегляду рішень у вищенаведеній категорії справ, свідчить про необхідність особистої участі суб'єктів владних повноважень під час перегляду адміністративними судами рішень у таких справах. Вищенаведене забезпечувало б врахування допущених суб'єктами владних повноважень помилок при прийнятті ними рішень у справах про адміністративні правопорушення, що, безумовно, сприяло б недопущенню ухвалення ними в подальшому незаконних рішень, а отже й зменшило б випадки незаконного та необґрунтованого порушення прав, свобод та інтересів фізичних та юридичних осіб.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес, зокрема викладені в дисертації положення можуть бути використані:

– у науково-дослідній сфері – для подальшої розробки адміністративно-правових засад діяльності адміністративних судів під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення;

– у правотворчості – з метою підготовки і уточнення низки законодавчих та підзаконних актів з питань закріплення правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами;

– у правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності адміністративного суду як суб'єкта перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення, а також практики перегляду адміністративних справ;

– у навчальному процесі – при підготовці підручників і навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Суд та правоохоронні органи», а також у процесі проведення занять із зазначених дисциплін у юридичних ВНЗ.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана та обговорена на кафедрі адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності ОВС Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. Її матеріали були представлені на двох науково-практичних конференціях: «Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ» (м. Київ, 14 травня 2015 р.) та «Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності» (м. Харків, 20-21 березня 2015 р.).

Публікації. Основні наукові положення та висновки дисертаційного дослідження викладено у чотирьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, одній статті в іноземному виданні та двох тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків до кожного розділу та загального висновку, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 204 сторінки, список використаних джерел містить 183 найменування і займає 20 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, визначається її зв'язок із науковими планами та програмами, окреслюються об'єкт, предмет, мета і задачі, методи дослідження, вказується на наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наводяться дані щодо апробації результатів дослідження та публікації.

У **розділі 1 «Теоретична конструкція правового статусу відповідача в адміністративному процесі»** розкрито теоретико-методологічні засади особливостей статусу відповідача в адміністративному процесі.

У **підрозділі 1.1 «Поняття та структура правового статусу відповідача в адміністративному процесі»** розглянуто сутність понять «позивач», «відповідач», «правовий статус», «статус», також надано характеристику таких понять, як: «структура», «право» та «суб'єктивне право» тощо. Обґрунтовано, що говорячи про права відповідача в адміністративному процесі мова йде не про природні права особи, які є невідчужуваними, а саме про права особи, що набуває статусу відповідача в адміністративному процесі. Іншою мовою, такі права відповідна особа може набути лише за умови отримання нею правового статусу відповідача в адміністративному процесі, що й обумовлює її правовий статус. Запропоновано авторське визначення поняття права відповідача в адміністративному процесі. Наведено та охарактеризовано перелік прав відповідача в адміністративному процесі.

Охарактеризовано такий елемент правового статусу відповідача в адміністративному процесі, як обов'язки. Для цього проаналізовано теоретичні підходи до визначення поняття «обов'язки». Розкрито відмінні особливості суб'єктивних юридичних обов'язків в адміністративному процесі. Визначено поняття юридичних обов'язків відповідача в адміністративному процесі. Акцентовано увагу, що безпосередньо обов'язки відповідача в КАС України не встановлено, таку прогалину в законодавстві запропоновано виправити шляхом

внесення відповідних до законодавства. Названо та охарактеризовано основні обов'язки відповідача в адміністративному процесі.

Наступним елементом правового статусу відповідача в адміністративному процесі названо відповідальність відповідача. Розкрито етимологічне походження терміну “відповідальність”. Встановлено сутність юридичної відповідальності відповідача в адміністративному процесі. Наприкінці підрозділу запропоновано авторське визначення поняття правового статусу відповідача в адміністративному процесі

У підрозділі 1.2 «Підстави та порядок набуття статусу відповідача в адміністративному процесі» наголошено, що якщо особа з будь-яких причин не може набути статусу відповідача, адміністративний процес не може виникнути взагалі у зв'язку із відсутністю особи, до якої направлені позовні вимоги.

Акцентовано увагу на тому, що не будь-яка особа може набути правового статусу відповідача, а лише та особа яка має певні права та обов'язки, тобто наділена відповідною правосуб'єктністю. Розкрито поняття та структуру правосуб'єктності. Охарактеризовано особливості процесуальної правосуб'єктності. Обґрунтовано, що однією з найголовніших та основоположних підстав набуття особою статусу відповідача в адміністративному процесі є наявність у неї адміністративно-процесуальної правосуб'єктності. Доведено, що КАС України не містить в собі визначення поняття “адміністративна процесуальна правосуб'єктність”. Так, фактично ст. 48 вищенаведеного нормативно-правового акта, що має назву “адміністративна процесуальна правосуб'єктність”, вказує лише на її складові – адміністративну процесуальну правоздатність та адміністративну процесуальну дієздатність. Охарактеризовано адміністративну процесуальну правоздатність відповідача в адміністративному процесі та адміністративну процесуальну дієздатність відповідача в адміністративному процесі.

На підставі аналізу положень КАС України охарактеризовано порядок набуття статусу відповідача в адміністративному процесі. Доведено, що суттєвою умовою відкриття провадження в адміністративному процесі та відповідно набуття відповідного правового статусу його учасників, в тому числі відповідача, є звернення особи, яка вважає, що її права, свободи та інтереси було порушено із належно оформленим адміністративним позовом до адміністративного суду та прийняття такого позову судом до свого провадження. Розкрито порядок такого звернення особи.

У підрозділі 1.3 «Процесуальні гарантії відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» акцентовано увагу, що реалізації процесуальних прав та обов'язків відповідача в адміністративному процесі, в тому числі під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення, може заважати ряд як об'єктивних, так і суб'єктивних обставин. З метою забезпечення можливості повноцінної реалізації прав та обов'язків відповідача в адміністративному процесі, національним законодавством передбачено відповідні процесуальні гарантії.

Розкрито етимологічне походження понять “гарантія” та “правова гарантія”. Встановлено види правових гарантії. Розкрито зміст кожної із наведених гарантії.

Проведений аналіз дозволив дійти висновку, що належна нормативно-правова регламентація правового статусу особи, в тому числі відповідача в адміністративному процесі щодо перегляду адміністративними судами рішень у справах про адміністративні правопорушення, виступає суттєвою гарантією реалізації та захисту такого статусу.

Грунтовно охарактеризовано прямо визначені в процесуальному законодавстві засоби, за допомогою яких забезпечується реалізація прав та обов'язків відповідача в адміністративному процесі під час перегляду адміністративними судами рішень у справах про адміністративні правопорушення. Запропоновано визначення поняття “процесуальні гарантії відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами”. Встановлено основні процесуальні гарантії відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

У розділі 2 «Особливості реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» розглянуто правові засади, принципи та форми реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

У підрозділі 2.1 «Правові засади реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» наголошено, що дослідження особливостей реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, слід розпочинати з визначення кола суб'єктів, які можуть, хоч і в перспективі, набути такого статусу у вищенаведеній категорії адміністративних справ. Дослідження й висвітлення зазначеної вище проблематики розпочато з встановлення сутності понять “суб'єкт”, “суб'єкт правовідносин” та “суб'єкт права”.

Охарактеризовано ті нормативно-правові акти, на яких базується діяльність суб'єктів, які можуть набувати правовий статус відповідача в адміністративних справах щодо перегляду їх рішень. Серед таких нормативно-правових актів проаналізовано положення Конституції України, Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кодексу адміністративного судочинства України та ін. Окреслено недоліки правового регулювання реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Запропоновано шляхи усунення окреслених недоліків.

У підрозділі 2.2 «Принципи реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» обґрунтовано, що діяльність відповідача під час реалізації свого правового статусу в адміністративному процесі, що пов'язаний з переглядом рішень у справах про адміністративні правопорушення повинна будуватися на певних непорушних засадах, що в науково-правових колах отримали назву “принципи”. Розкрито та узагальнено погляди вчених щодо визначення поняття “принципи”. Обґрунтовано власне бачення визначення зазначено поняття.

Запропоновано власне визначення поняття “принципи реалізації правового статусу відповідача”.

Наведено основний перелік принципів реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Обґрунтовано висновок, що основними принципами у досліджуваній царині є принципи верховенства права та законності. У зв’язку з чим наголошено, що реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами відбувається, зокрема, з урахуванням принципу верховенства права під час здійснення адміністративного судочинства, який передбачає, що права та свободи осіб визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Встановлено, що принцип законності адміністративного судочинства передбачає рівну можливість усіх громадян брати участь у судовому адміністративному процесі, мати адміністративно-процесуальний статус, визначений КАС України, здійснювати закріплені процесуальним законом права й обов’язки.

Проаналізовано такі принципи реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, як: рівність усіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом, змагальність сторін, диспозитивність, офіційне з’ясування всіх обставин у справі, гласність і відкритість адміністративного процесу, обов’язковість судових рішень, доступність мови правосуддя.

Підрозділ 2.3 «Форми реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» присвячено розгляду питань, пов’язаних з безпосередньою реалізацією правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Досліджуючи форми реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами встановлено, що відповідач може брати участь в адміністративному процесі особисто та (або) через представника.

Охарактеризовано правовий статус процесуального представника. Окреслено правові підстави його залучення та практичне значення такого залучення. Окрему увагу присвячено характеристиці системи безоплатної правової допомоги. Обґрунтовано висновок, що на нормативно-правовому рівні передбачено систему й гарантії надання безоплатної правової допомоги, у випадках встановлених законодавством, що може бути використано відповідними особами, в тому числі під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Наголошено, що окремою формою реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення може стати процесуальне правонаступництво. Акцентовано увагу, що процесуальне правонаступництво, як інститут адміністративного процесуального права, закріплено на рівні процесуального законодавства. Проаналізовано відповідне

законодавство. Названо та охарактеризовано види правонаступництва.

Доведено, що формою реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами є можливість участі такого суб'єкта адміністративних процесуальних правовідносин у вищевказаній категорії адміністративних справах у рамках процесуальної співучасті. Наприкінці підрозділу запропоновано визначення поняття “форма реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення”.

У розділі 3 «Напрямки вдосконалення реалізації правового статусу відповідача на окремих стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» розглянуто шляхи удосконалення статусу відповідача на обов'язкових та факультативних стадіях розгляду справи.

У підрозділі 3.1 «Особливості реалізації правового статусу відповідача на обов'язкових стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» наголошено, що задля повноцінного дослідження особливостей реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами необхідно дослідити, яким чином відбувається така реалізація на окремих стадіях адміністративного процесу.

Акцентовано увагу, що перегляд рішень в справах про адміністративні правопорушення відноситься до провадження в справах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, й у свою чергу, здійснюється через відповідні стадії адміністративного процесу. Такі стадії об'єднано у дві групи: обов'язкові та факультативні.

До обов'язкових стадій адміністративного процесу віднесено наступні: а) відкриття провадження в адміністративній справі (порушення адміністративної справи); б) підготовче провадження (підготовка справи до судового розгляду); в) судовий розгляд адміністративної справи. Детально проаналізовано особливості реалізації правового статусу відповідача на обов'язкових стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Виокремлено недоліки правового регулювання відповідача на кожній із зазначених стадій та запропоновано шляхи усунення зазначених недоліків.

У підрозділі 3.2 «Напрямки вдосконалення правового статусу відповідача на факультативних стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами» розкрито зміст факультативних стадій перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Проаналізовано такі необов'язкові стадії адміністративного процесу, як: а) апеляційне оскарження рішень адміністративних судів (апеляційне провадження); б) касаційне оскарження рішень адміністративних судів (касаційне провадження); в) перегляд судових рішень адміністративних судів за нововиявленими обставинами (провадження за нововиявленими обставинами); г) перегляд судових рішень адміністративних судів Верховним Судом України;

г) виконання судових рішень адміністративних судів (виконавче провадження). Встановлено особливості реалізації правового статусу відповідача на кожній із факультативних стадій перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Встановлено недоліки правового регулювання правового статусу відповідача на факультативних стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Запропоновано шляхи усунення означених недоліків шляхом внесення ряду змін до Кодексу адміністративного судочинства України. Всі зміни належним чином обґрунтовано.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання – визначення особливостей правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення зазначеного завдання.

1. Під правовим статусом відповідача в адміністративному процесі запропоновано розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні та забезпечувальні державою права та обов'язки, а також юридичну відповідальність, що настає за порушення правил провадження в адміністративних справах, що в своїй сукупності характеризують відповідну особу як відповідача по конкретній справі адміністративної юрисдикції. Доведено, що структура правового статусу особи, в тому числі правового статусу відповідача в адміністративному процесі, являє собою сукупність елементів, взаємозв'язок яких й надає особі відповідного правового статусу.

2. Наголошено, що набуття правового статусу відповідача в адміністративному процесі можливо, якщо він володіє адміністративною процесуальною правосуб'єктністю, що являє собою сукупність адміністративної процесуальної правоздатності – здатності мати процесуальні права й обов'язки, а також адміністративної процесуальної дієздатності – здатності самостійно й усвідомлено такими правами й обов'язками розпоряджатися.

3. Під процесуальними гарантіями відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами запропоновано розуміти визначені на нормативно-правовому рівні конкретні засоби, за допомогою яких забезпечується реалізація його прав та обов'язків. Використання відповідачем наданих йому національним законодавством процесуальних гарантій під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами надасть йому можливість не тільки більш ефективно відстоювати свої права, свободи та інтереси при розгляді та вирішенні вищенаведеної категорії адміністративних справ, а й сприятиме забезпеченню та посиленню законності в сфері публічних правовідносин взагалі.

4. Доведено, що суб'єктами, які в перспективі можуть набути статусу відповідача під час перегляду адміністративними судами рішень у справах про адміністративні правопорушення виступають посадові особи органів, які відповідно до чинного законодавства України наділені повноваженнями розглядати та вирішувати справи про адміністративні правопорушення: адміністративні комісії, виконавчі комітети органів місцевого самоврядування, центральні органи виконавчої влади. При цьому вищенаведені суб'єкти повинні підпадати під визначення "суб'єкт владних повноважень", що міститься в КАС України, а саме виконувати владні управлінські функції. Правовими засадами, на основі яких вищенаведені суб'єкти здійснюють свою діяльність, в тому числі пов'язану із розглядом і вирішенням справ про адміністративні правопорушення, а також на основі яких вони можуть залучатися в якості відповідача в адміністративному процесі є: Конституція України, ратифіковані міжнародні договори, кодифіковані нормативно-правові акти (КАС України та КУпАП), закони України та підзаконні нормативно-правові акти.

5. Під принципами реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами запропоновано розуміти закріплені на нормативно-правовому рівні основні, керівні начала, на яких базується реалізація вищенаведеного правового статусу під час проведення адміністративного процесу в зазначеній категорії адміністративних справ. Okремо акцентовано на той факт, що принципи реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами повинні бути виконанні та дотриманні при будь-яких обставинах на будь-якій стадії розвитку адміністративно-процесуальних правовідносин, так як у протилежному випадку будуть прийняті незаконні та необґрунтовані судові рішення. Вищенаведена ситуація є вкрай неприпустимою особливо зважаючи на відсутність принципу забезпечення апеляційного та касаційного оскарження судових рішень в адміністративних справах, пов'язаних з переглядом рішень у справах про адміністративні правопорушення.

6. Під формами реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами запропоновано розуміти зовнішній вираз вищенаведеного правового статусу. При цьому до форм реалізації відповідача у вищенаведеній категорії адміністративних справ слід віднести: процесуальне представництво; процесуальне правонаступництво, а також процесуальну співучасть.

7. Питання щодо обов'язковості особистої участі відповідача (суб'єкта владних повноважень), в тому числі в адміністративних справах щодо перегляду його рішень у справах про адміністративні правопорушення, необхідно вирішувати під час проведення підготовчого провадження, так як це в повній мірі відповідало б процесуальній меті даної стадії адміністративного процесу – вжиття адміністративним судом заходів задля всебічного та об'єктивного розгляду та вирішення справи в одному судовому засіданні протягом розумного строку.

Звичайно, вищенаведене є актуальним у випадку, якщо відповідач (суб'єкт владних повноважень) заперечує проти адміністративного позову. Отже, п. 2 ч. 1 ст. 110 КАС України потребує змін. Так, до вищенаведеної процесуальної норми необхідно додати положення, відповідно до якого суддя повинен прийняти рішення про обов'язкову особисту участь відповідача – суб'єкта владних повноважень у судовому засіданні у випадку, якщо він заперечує проти адміністративного позову.

8. Акцентовано увагу, що процесуальне законодавство не встановлює обмежень щодо процесуальних дій, які може вчинити суддя адміністративного суду задля належного проведення стадії підготовки справи до судового розгляду. За наслідками підготовчого провадження суд, у разі відсутності процесуальних перешкод, постановляє ухвалу про закінчення підготовчого провадження та призначення справи до судового розгляду. З огляду на вищенаведене, ч. 4 ст. 128 КАС України, що визначає наслідки неприбуття в судове засідання особи, яка бере участь у справі, потребує змін в частині того, що в разі неприбуття відповідача-суб'єкта владних повноважень, якщо він заперечує проти адміністративного позову, належним чином повідомленого про дату, час і місце судового розгляду, без поважних причин і без заявлення ним клопотання щодо участі в судовому засіданні в режимі відеоконференції, розгляд справи відкладатися. При цьому, задля недопущення порушень відповідачем – суб'єктом владних повноважень вищенаведеного процесуального правила, ст. 128 КАС України необхідно доповнити новою частиною, яка б встановлювала, що в разі повторного неприбуття відповідача – суб'єкта владних повноважень, який заперечує проти адміністративного позову, та якого належним чином повідомленого про дату, час і місце судового розгляду, без поважних причин, якщо від нього не надійшло заяви про розгляд справи за його відсутності, суд задовольняє вимоги, заявлені в адміністративному позові.

9. До необов'язкових стадій перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами віднесено перегляд рішень у вищенаведеній категорії адміністративних справ за нововиявленими обставинами, а також їх перегляд Верховним Судом України.

10. Обґрунтовано необхідність в ч. 1 ст. 251 визначити, що особа може відмовитись від заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами на будь-якій частині даної стадії. Вищенаведене сприяло б вдосконаленню процесуального статусу осіб, які беруть участь у справі, в тому числі відповідача в справах про перегляд судових рішень у справах про адміністративні правопорушення, в частині чіткої законодавчої регламентації обсягу їхніх повноважень на даній стадії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Кармазіна Л. П. До проблеми визначення поняття та структури правового статусу відповідача в адміністративному процесі / Л. П. Кармазіна // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – Луганськ. – 2014. – № 29. – С. 231-239.

2. Кармазіна Л. П. Принципи, на яких ґрунтується правовий статус відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами / Л. П. Кармазіна // Науковий вісник академії муніципального управління. Серія «Право». – 2015. – Випуск 1. – С. 36-42.

3. Кармазіна Л. П. До питання процесуальних гарантій відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами / Л. П. Кармазіна // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – № 29, Ч. 2., Т. 1. – С. 51-55.

4. Кармазіна Л. П. До проблеми вдосконалення правового статусу відповідача на факультативних стадіях перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами / Л. П. Кармазіна // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014. – Вип. 5, Ч. 2. – Том. 2. – С. 138-143.

5. Кармазіна Л. П. О формах реализации правового статуса ответчика при пересмотре решений по делам об административных правонарушениях административными судами / Л. П. Кармазіна // научно-методический журнал «Право и Политика» (Кыргызская Республика). – 2014. – № 4. – С. 184-189.

6. Кармазіна Л. П. До проблеми характеристики прав відповідача в адміністративному процесі / Л. П. Кармазіна // Публічне адміністрування в сфері внутрішніх справ : Матеріали круглого столу. Збірник наукових праць / 14 травня 2015 р. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – С. 22-24.

7. Кармазіна Л. П. До проблеми характеристики можливості перегляду та оскарження судових рішень / Л. П. Кармазіна // Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20-21 березня 2015 року). – Харків : ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2015. – С. 25-26.

АНОТАЦІЯ

Кармазіна Л.П. Правовий статус відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2015.

У дисертації розглянуті теоретико-правові та практичні засади реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Досліджені поняття, сутність та структуру правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Особливу увагу приділено сутності та основним характеристикам правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, повноваженням суб'єктів, які можуть набути правовий статус відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, визначенню принципів

правового регулювання правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Детально проаналізовано правові основи реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами, її теоретичні засади та системи правових засобів забезпечення. Охарактеризовано форми реалізації правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами. Запропоновано шляхи вдосконалення правового статусу відповідача під час перегляду рішень у справах про адміністративні правопорушення адміністративними судами.

Ключові слова: статус, правовий статус, адміністративне судочинство, судові рішення, суд, правове регулювання, суб'єкти, відповідач, перегляд, рішення, адміністративна справа, оскарження.

АННОТАЦИЯ

Кармазина Л.П. Правовой статус ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами.
– *На правах рукописи.*

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Открытый международный университет развития человека «Украина», Киев, 2015.

В диссертации рассмотрены теоретико-правовые и практические основы реализации правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами. Исследованы понятие, сущность и структура правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами. Под правовым статусом ответчика в административном процессе предложено понимать закрепленные на нормативно-правовом уровне и обеспечительные государством права и обязанности, а также юридическую ответственность, наступающую за нарушение правил производства по административным делам, которые в своей совокупности характеризуют соответствующее лицо в качестве ответчика по конкретному делу административной юрисдикции.

Особое внимание уделено сущности и основным характеристикам правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами, полномочиям субъектов, которые могут приобрести правовой статус ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами, определению принципов правового регулирования правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами. Под принципами реализации правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами предложено понимать закрепленные на нормативно-правовом уровне основные, руководящие начала, на которых базируется реализация вышеприведенного правового статуса при проведении административного процесса в указанной категории административных дел.

Детально проанализированы правовые основы реализации правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных

правонарушениях административными судами, ее теоретические основы и системы правовых средств обеспечения.

Охарактеризованы формы реализации правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами. Под формами реализации правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами предложено понимать внешнее выражение вышеприведенного правового статуса. При этом к формам реализации ответчика в вышеприведенной категории административных дел следует отнести: процессуальное представительство; процессуальное правопреемство, а также процессуальное соучастие.

Предложены пути совершенствования правового статуса ответчика во время пересмотра решений по делам об административных правонарушениях административными судами.

Ключевые слова: статус, правовой статус, административное судопроизводство, судебное решение, суд, правовое регулирование, субъекты, ответчик, просмотр, решение, административное дело, обжалование.

ANNOTATION

Karmazina L.P. Legal Status of Respondent at Retrial of Decisions in Administrative Delinquency Cases by Administrative Courts. – Manuscript.

Dissertation for candidate of law degree by specialty 12.00.07 – Administrative Law and Process; Financial Law; Information Law. – Open International University of Human Development “Ukraine”, Kiev, 2015.

Dissertation reviews theoretical and practical bases of realization of legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts. The work researches notion, essence and structure of the legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts.

Special attention is given to the essence and main characteristics of legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts, to the authorities of subjects that may acquire of legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts, to definition of principles of legal regulation of legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts. The dissertation analyses in detail legal bases of realization of the legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts, their theoretical bases and the system of their legal support. The work characterizes forms of realization of legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts. It proposes ways of enhancement of legal status of respondent at retrial of decisions in administrative delinquency cases in administrative courts.

Key words: status, legal status, administrative justice, judicial decision, court, legal regulation, subjects, respondent, retrial, decision, administrative case, appeal.